

Tribunal om Smärta och Livskvalitet

Föreningen Rörelseorganens Årtiondes ordförande Lena Öhrsvik inledde dagen med att berätta om den världsomspännande kampanjen "The Bone & Joint Decade", som föreningen är en del av. Inom ramen för kampanjen pågår aktiviteter i 95 länder med syftet att sätta fokus på skador och sjukdomar i rörelseorganen. Kampanjen har stöd från FN och regeringarna i 60 länder.

Dagens tribunal hade som syfte att lyfta fram situationen och framför allt livskvaliteten för personer med smärtproblematik. Frågan om möjligheterna till ett fungerande arbetsliv för dessa personer kom att särskilt belysas. Försäkringskassan och Sveriges kommuner och landsting var inbjudna men deltog ej. I tribunalsammanhang skulle man kunna säga att de höll sig undan.

Efter inledningen inleddes tribunalen med följande aktörer:

Kärande/åklagare:

Bengt Westerberg, företrädare för Föreningen Rörelseorganens Årtionde

Domare/moderator:

Greger Hatt

Nämndemän:

Representanter för riksdagspartierna

Anne-Marie Brodén (m)

Kenneth Johansson (c)

Ulrik Lindgren (kd)

Catherine Persson (s)

Magnus Johansson (mp)

Erik Ullenhag (fp)

Vänsterpartiet var inbjudet men deltog ej.

Svarande/anklagade:

Lisbeth Lidbom, Arbetsmarknadsverket och

Christina Kärvinge, Socialstyrelsen

Försäkringskassan och Sveriges kommuner och

landsting var inbjudna men deltog ej.

Sakkunniga:

Stefan Bergman, med.dr och allmänläkare, Spenshult AB,

Monika Löfgren, doktorand och leg. sjukgymnast,

Karolinska Institutet, Gunilla Liedberg, med.dr och leg.

arbetsterapeut, Linköpings Universitet, Mattias Ekman, ekon.dr, Stockholm Health Economics AB, Stockholm

Vittnen:

Elinor Bengtsson, Sorsele, Kent Hefvelin, Södertälje, Christina Karlsson, Svedala, Lena Britsell, Varberg

Tribunalen inleddes med att åklagaren Bengt Westerberg angav ett antal åtalspunkter riktade mot Myndighetsverige.

Åklagaren åttalar myndigheterna för att:

1. Göra för lite för att hjälpa människor som är sjukskrivna tillbaka till arbetslivet.
2. Ha otillräckliga kunskaper om hur man kan rehabilitera dessa människor.
3. Vara nonchalanta i sitt förhållningssätt och att bemöta enskilda människor med misstro istället tilltro.
4. Behandla egenföretagande som parias.
5. Skapat regler som gör det svårt för dem som varit långtidssjukskrivna att komma tillbaka i arbetet.
6. Ha en bristande helhetssyn.
7. Orsaka onödigt mänskligt lidande och ett samhällsekonomiskt slöseri.

Därefter hördes fyra vittnen, med egen sjukskrivningshistorik, som med sina personliga berättelser, kan anses vara representativa för hur myndigheternas brister kan drabba enskilda individer.

Vittnena berättar om hur nonchalans, okunskap och byråkratiska regler på olika sätt har satt käppar i hjulen i deras respektive återgång till arbete efter sjukdom och/eller skada. Det berättades om hur Försäkringskassan ibland, för att bättra på sin statistik, hellre förtidspensionerar än att fortsätta sjukskriva. Det vittnades om regler kring eget företagande som motverkar möjligheterna att ta sig tillbaka till arbetslivet. Vittnena berättade också om svårigheterna att få personlig assistens och den bristande samordningen mellan myndigheter och instanser. Långa väntetider på beslut, bristfälliga kontakter med myndigheterna och en känsla av att bli misstrodd var andra förekommande inslag i beskrivningarna.

Försvarets berättelse

Efter dessa vittnesmål kallades de två anklagade samt ett antal sakkunniga upp på podiet för att ge sina vittnesmål om

hur myndigheternas arbete och samhällssystemet underlättar respektive motverkar möjligheterna för personer som varit sjukskrivna att återgå i arbete.

Samverkan mellan olika myndigheter och instanser var en nyckelfråga i de sakkunnigas och de anklagades vittnesmål. Arbetsmarknadsverket lyfte fram att det tyvärr, trots den samverkan som i många fall finns mellan Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen, ibland uppstår problem som drabbar enskilda individer hårt. Det kan t ex vara att Försäkringskassan bedömer personer som arbetsföra och drar in deras sjukpenning, samtidigt som dessa personer enligt Arbetsförmedlingen inte är i sådant skick att de kan arbeta. När det gäller samverkan lyfte Socialstyrelsen fram ett försök som genomfördes under 1990-talet beträffande finansiell samverkan av socialförsäkringar som gav goda resultat och efterlyser nya, liknande initiativ.

Ett annat problem som man upplever från arbetsförmedlingens sida är att det verkar finnas ett motstånd hos arbetsgivaren att anställa personer som kan ligga i riskzonen för att bli sjukskrivna längre fram. Detta motstånd kan ha att göra med medfinansieringen av sjukpenningen. Detta är ett problem, även om Arbetsmarknadsverket har vissa resurser speciellt för personer med funktionshinder och lång sjukdomshistorik bland annat i form av lönebidrag, som ibland kan underlätta i sådana situationer. Ekonomen poängterade att systemet med medfinansiering innebär att arbetsgivaren nu får stå för en del av den ekonomiska risken för framtida sjukskrivningar. Tidigare har denna risk hanterats av staten. Det är enligt hans mening den troliga anledningen till motståndet att anställa personer som kan anses ha en hög risk att bli sjukskrivna i framtiden. För att förändra den bilden måste incitamenten för att anställa personer som inte är fullt arbetsföra öka.

Vittnena fick stöd av de sakkunniga

De sakkunniga bekräftade i övrigt, utifrån sina professioner inom främst hälso- och sjukvård, att de hörda vittnenas bild väl representerar den verklighet de själva möter i sin forskning och yrkesutövning. De vittnar om svårigheten med att sätta diagnoser och om hur sjuka människor utan diagnos ofta hamnar i kläm då myndigheterna är så fokuserade på diagnoser i sitt arbete.

När det gäller diagnoser anförde Socialstyrelsen att man arbetar med att ta fram nationella riktlinjer för hälso- och sjukvård för olika diagnosgrupper. Just nu förbereds t ex ett

pilotprojekt om just rörelseorganens sjukdomar med syftet att få fram ett underlag för prioriteringar av områden där kunskapsöversyn behövs, dra upp nationella riktlinjer och att ta fram en gemensam plan för kvalitetsutveckling inom området.

De sakkunniga vittnade om hur mycket mer nytta ekonomiska resurser skulle kunna göra om de sattes in i ett tidigare skede än vad som ofta är fallet idag. Om resurser kunde samordnas och personer kunde erbjudas rätt rehabilitering vid rätt tillfälle kunde samhället göra stora ekonomiska vinster och ett stort mänskligt lidande skulle kunna undvikas. Tidiga insatser är enligt de sakkunniga ofta en avgörande faktor vid rehabilitering och för att förhindra långtidssjukskrivningar.

Det vittnades också om nedskärningar inom rehabilitering, vilket framstår som paradoxalt då man via studier och erfarenhet vet att varje satsad krona ger så mycket tillbaka när det gäller rehabilitering. När det gäller rehabilitering är ofta insatser från bland annat sjukgymnaster och arbetsterapeuter avgörande. Att nedskärningar idag sker inom just dessa yrkesgrupper samtidigt som man vet att många långtidssjukskrivna skulle kunna rehabiliteras tillbaka till arbetslivet med rätt stöd är mycket oekonomiskt ur både ett individ- och samhällsperspektiv.

Att rehabilitering lönar sig är belagt genom olika studier men i övrigt lyfter de sakkunniga fram att det är ett problem att det görs så få hälsoekonomiska studier för att undersöka hur resurser utnyttjas och vad bristerna i dagens system egentligen kostar samhället.

När det gäller synen på egenföretagande stödde läkaren, precis det som ett av vittnena lyft fram; att det för vissa långtidssjukskrivna ibland kan vara en utomordentlig väg till att återgå i arbete och att det därför är olyckligt att det omgärdas av så många restriktioner. Åklagaren ställde den retoriska frågan om det kan vara så att det åter igen är misstron mot människor som visar sig – d v s att reglerna finns för att man är rädd för att människor ska fuska annars?

Domaren träder in

Domaren vände sig efter dessa vittnesbördor till de åklagade; Socialstyrelsen och Arbetsmarknadsverket, och bad dem ta ställning till åtalspunkterna.

Arbetsmarknadsverket anser att det alltid kan göras mer men att verket gör det bästa möjliga utifrån befintliga resurser. Däremot anser man inom myndigheten att arbets-

givarerna ibland utgör en flaskhals när det gäller att få tillbaka långtidssjukskrivna i arbete.

När det gäller kunskapsnivån anser man att den generella kunskapen hos handläggarna inom arbetsförmedlingen kan behöva stärkas. Däremot lyfter man fram att man redan, som ett led i att öka kunskapen inom organisationen, har anställt arbetsterapeuter. Arbetsmarknadsverket arbetar mycket med bemötandet och etik med sina handläggare på arbetsförmedlingarna men inom en organisation med så många anställda kan det givetvis ändå finnas brister, som kan behöva rättas till.

Arbetsmarknadsverket anser att myndigheten uppmunt- rar eget företagande, bland annat genom starta-eget-bidrag. Däremot menar man att reglerna kring a-kassa, liksom vid socialförsäkringar, ibland kan verka hindrande.

Socialstyrelsen bemötte främst åtalspunkten angående bristande kunskap där man menar att kunskapen om bris- terna är stor men att det görs för lite för att konkret göra något åt dessa brister. Detta hör samman med att Socialsty- relsens uppdrag hittills ofta varit att utvärdera snarare än att utveckla, vilket kan vara olyckligt.

När det gäller försvårande regler är det, vilket också vittnades om idag, ibland ett problem när det inte går att entydigt ställa en diagnos. Därför fortsätter Socialstyrelsens arbete med att få fram tydliga, nationella riktlinjer för diag- noser och hälso- och sjukvård riktade mot dessa.

De sakkunniga och de anklagade tackades av åklagaren för sin medverkan. Därefter kallades nämndemännen/juryn i form av politiska företrädare från sex riksdagspartier upp på podiet.

Nämndemännen fick till uppgift att först ge sin bild av verk- ligheten, så som den beskrivits under dagen.

Juryn säger sitt

Samtliga partier var överens om och kunde på olika sätt bekräfta den verklighetsbild som givits under dagen.

Socialdemokraterna lyfte dock fram att det givetvis finns goda exempel också där allt fungerar- dvs där myndighe- terna samverkar så som det är tänkt och man klarar av att se bortom diagnoser och hierarkier.

Miljöpartiet poängterar att problemet med svårdiagno- siserade problem ibland också kan ses ur ett könsperspektiv, då dessa mer osynliga funktionshinder är särskilt vanliga bland kvinnor. Det gör att kvinnor i än högre utsträckning riskerar att hamna i kläm.

Centerpartiet satte särskilt fokus på problemet med de långa väntetiderna för utredning och behandling och vilka effekter det kan få för enskilda individer.

Moderaterna anser att politiker på alla nivåer generellt lyssnar och tar in men sedan gör för lite för att lösa de pro- blem som finns. Folkpartiet var inne på samma tema då de talade om en politisk trubbighet och menade att arbetsgivar- nas medfinansiering är ett exempel på något som är en enkel lösning för politikerna men drabbar individerna hårt.

Kristdemokraterna lyfte fram att det råder stora skillna- der inom landet och att stockholmarna generellt har större och bättre tillgång till rehabilitering och stöd än vad man har i övriga landet.

Samtliga partier biföll, med vissa tillägg, samtliga åtals- punkter som riktats mot myndighetsvärlden i Sverige.

Socialdemokraterna menade att det finns en stor kunskap inom myndigheterna men att den tyvärr inte alltid används och samordnas på det sätt man kunde önska. Partiet tror vidare att det inte finns en medveten nonchalans bland hand- läggarna inom myndigheterna men däremot en vilshenhet om hur de ska agera.

Folkpartiet tror också att det finns kunskap inom myn- digheterna men att den politiska styrningen av dem är för svag, vilket orsakar problem.

Partierna hade därefter till uppgift att peka på möjlighe- ter och ge förslag till hur man kan komma tillrätta med de problem som finns.

Hur ska man lösa problemen

Samordning av de ekonomiska resurserna och ett bättre fungerande samarbete mellan myndigheterna var ett genom- gående tema i samtliga partiers förslag.

Socialdemokraterna anser att många verktyg redan finns inom myndigheterna men att de tyvärr inte alltid används i tillräckligt hög grad. Partiet uttryckte en frustration över att myndigheterna inte alltid gör det de på pappret ska göra. Ett annat problem som partiet ser är hierarkin och strukturerna inom sjukvården. Utöver detta anser partiet att det behövs en värderingsförskjutning- att man inte kan förvänta sig att alla ska vara fullt arbetsföra hela livet utan istället försöka ta tillvara på den arbetsförmåga de ändå har, oavsett omfatt- ning.

Miljöpartiet efterlyser mer forskning kring de bakom- liggande faktorerna till sjukskrivningarna och kring olika diagnoser. Det krävs dessutom en diskussion och värderings- förskjutning om synen på funktionshindrade och sjukskriv- ning. I övrigt anser partiet att det finns en övertro till vad Arbetsmarknadsverket kan uträtta och att det gäller att även se andra möjligheter till lösningar.

Samtliga de borgerliga partierna lyfte fram nationella vårdgarantier som ett sätt att stärka patienternas rättigheter. Folkpartiet önskar, tillsammans med Moderaterna, dessutom statliga garantier för t ex personlig assistens. De bägge parti- erna tror också att man genom att slå ihop dagens landsting till större regioner kan underlätta samordningen av resurser.

Folkpartiet och Kristdemokraterna poängterade båda att det är viktigt med en förändrad syn på eget företagande. Kristdemokraterna anser vidare att en mer utpräglad försäk- ringstanke, liknande den för sakförsäkringar, skulle gynna individen. Dessutom tror partiet att det krävs att man pekar med hela handen, dvs är tydligare gentemot myndigheterna när det gäller deras uppdrag. Moderaterna och Centerpartiet är inne på samma linje och talar om en tydligare ansvarsför- delning och en starkare tillsyn. Moderaterna lyfter även fram vikten av individuella lösningar.

En enad jury konstaterade att domslutet i dagens tribu- nal är att Myndighetssverige befinns skyldiga på samtliga åtalspunkter.

Lena Öhrsvik tackade alla medverkande och meddelade att en uppföljning av dagens frågeställningar kommer att göras gentemot partierna under Almedalsveckan 2006.